

б) добірка необхідного матеріалу, складання сценарію, призначення відповідальних за музичне та художнє оформлення;

в) випуск стіннівки [6, с. 2].

Ефективним у проведенні позакласної роботи є складання вчителями разом з учнями сценаріїв заходів з різних актуальних для учнів тем. Це підвищує інтерес учнів до вивчення мови, активізує їхню мовленнєву діяльність, бажання спілкуватися, бо такі сценарії є чудовим способом відтворення реальних ситуацій [3, с.13].

У плануванні позакласної роботи з іноземної мови необхідно брати до уваги те, що вона ефективна в тому випадку, коли кожен її захід органічно вписується в навчально-виховний процес школи. У зв'язку з цим, всі форми позакласної роботи, що проводяться, повинні координуватися адміністрацією школи і органічно поєднуватися з планами роботи класних керівників, діяльністю молодіжних організацій школи [9, с.4-5].

Основною проблемою під час розробки сценарію позакласного заходу є необхідність створення динамічної обстановки, яка змушує учнів не тільки докладати певних зусиль з повторення раніше вивченого матеріалу, але й підтримувати протягом усього часу зацікавленість, атмосферу творчого змагання [4, с.5]. Важливо також потурбуватися про те, щоб будь-який запропонований вчителем вид діяльності був привабливим для школярів, не викликав перевтоми, не був одноманітним [6, с.2].

Отже, позакласна робота з іноземної мови є невід'ємним складником усього процесу навчання іноземних мов. Вона допомагає розвивати в учнів такі риси, як співробітництво, уміння здійснювати пошукову роботу, здатність приймати власні рішення; тут найяскравіше проявляються їх індивідуальні особливості, взаємостосунки. Правильно організована позакласна діяльність робить можливим розширення потенційного словника учнів, охоплює велике коло проблем і питань, які виходять за межі шкільної програми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барчугіна Л.В. Позаурочна діяльність школярів / Л.В. Барчугіна // Англійська мова та література. – Харків, 2008. – № 27. – С. 25-27.
2. Возрастная и педагогическая психология / под ред. А.В. Петровского. – М., Просвещение, 1973. – 431 с.
3. Добра О.Й. Роль позакласної роботи у здійсненні комунікативних цілей оволодіння англійською мовою / О.Й. Добра // Іноземні мови. – К., 2008. – № 2. – С. 12-13.
4. Єрмоленко Л.П. Комунікативна компетенція засобами позакласної роботи з англійської мови / Л.П. Єрмоленко. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. — 80 с.
5. Калечиц Т.Н. Внеклассная и внешкольная работа с учащимися / Т.Н. Калечиц. – М.: Просвещение, 1980. – 261 с.
6. Лапченко В.С. Психолого-педагогічні засади позакласної роботи з іноземної мови / В.С. Лапченко // Англійська мова та література. – Харків, 2005. – № 34. – С. 2-4.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
8. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. 2-11 класи. – К.: Перун, 2005. – 32 с.
9. Савина С.Н. Внеклассная работа по иностранным языкам в средней школе / С.Н. Савина. – М. : Просвещение, 1991. – 160 с.
10. Шепелева В.И. Принципы организации внеклассной работы / В.И. Шепелева. – М.: Высшая школа, 1991 – 117 с.

Штонь С.

Науковий керівник – доц. Б.С. Чуловський

МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ «ЩОДЕННИКА» М. БАШКИРЦЕВОЇ

У сучасному вітчизняному літературознавстві значно посилюється інтерес до документальної літератури, зокрема таких її жанрів, як автобіографія, мемуари, листи, сповідь, щоденники. Особливе зацікавлення викликає жанр щоденника, оскільки такий твір має велику історико-документальну цінність, залишаючи позаду навіть мемуари з їх глибиною та філософічністю.

Щоденникова спадщина письменників була об'єктом вивчення таких українських учених-літературознавців, як: О. Галич, Д. Затонський, Н. Ігнатів тощо, учених української діаспори: О. Воропай та Г. Костюк.

Існує також чимало досліджень, присвячених щоденниковій творчості окремих авторів. Наприклад, об'єктом дослідження А. Кочетова став щоденник О. Дружиніна [3], Н. Момот - «Журнал» Т. Шевченка [4] тощо.

«Щоденник» російської художниці другої половини XIX ст. М. К. Башкирцевої поки що залишається поза увагою літературознавців, що зумовлює актуальність обраної теми.

«Щоденник» М. Башкирцевої (1860-1884) — твір, подібного якому література не знає. Видатний російський поет Велимир Хлебников називав його «унікальним явищем світової культури». Із 12 років і до самої смерті Башкирцева регулярно записувала всі події минулого дня, думки й переживання, ніби спостерігаючи за собою з боку. Наскільки цей щоденник є цінним літературним твором, свідчить також той факт, що 86 зошитів Марії й 84 папки з її листуванням зберігаються в Національній бібліотеці Франції.

Мета статті полягає у визначенні морально-естетичних домінант «Щоденника» М. Башкирцевої, що виявляють особливості авторської свідомості.

Марія Костянтинівна Башкирцева — художниця, літератор, мислитель стала відомою завдяки своєму «Щоденнику», написаному французькою мовою, який містить трагічну сповідь жінки, що прагне стати особистістю й знайти славу всупереч епосі й долі.

Народилася вона 11 листопада 1860 року під Полтавою, у садибі Гайворонці. У травні 1870 року Марія з матір'ю, тіткою й дідом відправилися в подорож по Швейцарії, Австрії, Франції. У 1872 році родина поселилася в Ніцці, а згодом — у Парижі, де Башкирцева прожила більшу частину свідомого життя, час від часу виїжджаючи з родиною в Італію та Росію. Саме в 1873 році, у віці дванадцяти років Марія почала вести свій знаменитий щоденник.

Уперше «Щоденник» був виданий в 1887 році, над його редагуванням і скороченням працював французький літератор А. Тер'є. У його редакції ця книга була переведена майже на всі європейські мови. «Щоденник» Марії Башкирцевої з'явився своєрідним передоднем модернізму, де «Я» — свідомість особистості — стало предметом дослідження й відбиття. Її випадковий літературний досвід став джерелом майбутнього літературного методу. Цей унікальний твір мав неабиякий вплив на західноєвропейську й російську інтелігенцію початку XX століття.

На перший погляд, початкові сторінки «Щоденника» виявляють марнолюбну, егоїстичну й егоцентричну юну особу, проте на очах читача вона перетворюється в проникливого, гострого, нещадного, безкомпромісного дослідника власного «я»: *«Я насамперед честлюбна й марнолюбна. Доводиться сказати, що таке створіння люблять тільки тому, що гарненько не знають його.»* [2, 94].

Марія Башкирцева сама була своєю героїнею. Вона писала про себе, тому що добре знала тільки себе: *«... Я сама своя героїня... було б дивно принижувати себе з неправильної скромності. Адже принижують себе на словах тільки тоді, коли, по суті, цілком упевнені у своїй висоті.»* [2, 124].

Якими ж є морально-естетичні домінанти аналізованого твору і як вони виявляють особливості авторського світосприйняття?

Дівчина, як і Марсель Пруст, вивчала найменші коливання власної душі, щоб знайти шлях до мистецтва. Башкирцева була нескінченно самотня у своїй оригінальності. Удома її обожнювали, але між нею й близькими була непроникна стіна її гострого, холодного розуму, незбагненої для навколишніх незадоволеності й нежіночого прагнення до світової популярності. *«Я знаю людину, яка мене любить, розуміє, жалиє, покладає життя на те, щоб зробити мене щасливою, яка готова для мене на все і якій ніколи не змінити мене, хоча й змінювалась над цим. І ця людина — я САМА.»* [2, 138].

Цей щоденник, написаний із літературною старанністю, характерною для жанру щоденника, але й з інтимною щирістю, властивою особистому щоденнику, став унікальним джерелом відкритої душі. Опишемо детальніше літературно-естетичне кредо авторки.

Дівчина постає на сторінках свого щоденника особою атиповою для свого часу, статі, середовища, кола. Вона була амбіційна, марнолюбна, працьовита і самостійна. Дівчина не належала своєму часу, не відповідала своїй статі і своєму середовищу. Можливо, спочатку її

марносластво керувалося жіночою користю — блищати у світлі, але згодом переросло в прагнення особистості самореалізуватися й залишити по собі слід в історії. Марносластво було найпрекраснішою формою її працьовитості. Вона справедливо вважала, що її незвичайність і її праця повинні принести їй славу:

«Вийти заміж: і мати дітей? Але це може зробити кожна! Але чого ж я прагну? Ви чудово знаєте. Я прагну слави!» [2, 118]

«Марносластво! Марносластво! Марносластво!.. Що не зроблене марнослаством, зроблене пристрастями. Пристрасті й марносластво — от єдині володарі світу» [2, 141].

Як зазначає О. Цехановська у статті «Життя як спалах зірки», спочатку Марія мріє стати видатною співачкою. Та дівчина захворіла і втратила голос. Полишивши надію бути співачкою, Марія вирішує займатися живописом. У неї виявилися надзвичайні здібності до малювання: «Я хочу від усього відмовитися заради живопису. Треба твердо пам'ятати це, і в цьому буде все життя».

Восени 1882 року М.Башкирцева почувається погано. Лікар приголомшує її звісткою: вона починає глухнути. А в грудні дізнається, що у неї сухоти. Це звучало тоді смертельним вироком. І дівчина вирішує все подальше життя віддати мистецтву. Мистецтво — єдиний Маріїн бог. Мистецтво — щоденна її молитва. Марія пише автопортрет. Обличчям вона здається молодшою за свої роки. З нього ще не зійшло щось дитяче, але обрис губ свідчить: за м'якою зовнішністю цієї вродливої приховується тверда воля, владний характер. Отже, м'якість і твердість, примхливість і дисципліна — вона сама помітила ці суперечності в собі, зафіксувала в автопортреті. Нині це полотно, виконане олією, зберігається в одній приватній колекції в Ніцці(Франція).

Щовечора у Марії пропасниця. Ліжко стає тортурою. Вранці їй легше. Вона замовляє вузьке ліжко, на якому не буде розкошувати сонна. У Марії паморочиться голова, але вона працює над картинами. Незабаром дівчина оглухла. Після цього майже не виходить з майстерні [5, 13].

Хоча за походженням Башкирцева не була аристократкою, на перших сторінках «Щоденника» чітко проглядається аристократизм, скоріше інтелектуального й естетичного, ніж соціального плану. У ній жило різке почуття форми, її дратувала мати, яка видалася їй недостатньо стриманою й розумною. Вона любила свою тітку, але відзначала, що та погано одягнена, їй подобалося, щоб у будинку було прибрано, багато й затишно. Башкирцева вважала, що немає нічого гіршого від міщанської середини — або поезія вбогості, або поезія розкоші. Її стриманість і гордість робили її аристократкою в очах навколишніх. Багато хто вважав це гордовитістю. Насправді ж це була справжня висота інтелекту.

«Я аристократка... я бачу більше принадності в старому шовку, у потерпій від часу позолоті, у зламаних колонах і арабесках, ніж у багатому, але позбавленому смаку оздобленні, що б'є в очі ...» [2, 163].

Як і багато інших художників та естетів, вона вважала, що в гармонійній особистості все повинне бути прекрасним.

«... Я тоненька, хоча із цілком розвиненими формами, чудово струнка, мабуть, навіть занадто, я порівнюю себе з усіма статуями й не знаходжу такої стрункості й таких широких стегон, як у мене...» [2, 176].

Башкирцева у «Щоденнику» постає в поєднанні чоловічого й жіночого первнів. Зовні вона була дуже жіночна. І не перебільшувала, коли писала, що виглядає квітучою. М'які лінії жіночих форм, здоровий колір обличчя, гарне волосся. Дівчина любила вишукано одягатися, кожна складка на платті або шалі мали для неї значення. Однак чим більше зовні вона ставала жінкою, тем сильнішим, суворішим, гострішим ставав чоловічий стрижень її внутрішнього життя. Раніше від її краси й ефектності впадає в око її воля, сила характеру й розум.

Марія не була феміністкою, хоч тепер її й зараховують до цього руху, їй подобалося бути жінкою, але при одній умові, щоб, залишаючись собою, почувати себе в межах чоловічого світу вільною.

«У мене жіночого тільки і є, що оболонка, і оболонка скажено жіноча; що ж стосується іншого, то воно зовсім інше. Це не я говорю, тому що я уявляю собі, що все жінки такі ж, як я» [2, 165].

Жінок, що кинули виклик світу чоловіків, у світовій культурі не так і багато. Ще менше тих, які кинули виклик своїй природі. Ні на кого не покладатися, прагнути реалізуватися в

професії, не розтрачувати час — такі були аж ніяк не жіночі принципи юної Марії Башкирцевої. Вона дуже рано зрозуміла, що все залежить лише від неї самої:

«Я прагнула б мати талант всіх авторів, разом узятих, щоб виразити всю безодню мого розпаду, мого ображеного самолюбства, усіх моїх незадоволених бажань» [2, 154.]

Гордість та безпристрасність, але найбільше - схована за цим вразливість художника, що боїться життєвої дисгармонії, зумовили самотність Марії Башкирцевої. Подібно до всіх жінок із чоловічим розумом, вона була приречена на внутрішню несвободу.

Слід зауважити, що у «Щоденнику» вона багато пише про любов, але найчастіше — це міркування про властивість і потребу душі— жити в стані любові. Вона іронізує над тим, як її розум розвінчує кожного, хто до неї наближається. І над тим, як наполегливо й непослідовно живе в ній самій очікування любові. Марію лякає нездатність любити, вибачати людям їх слабкості, бути земною і не вимагати від інших неможливої висоти. Але чим старшою вона стає, тим гостріше розуміє, що найвища форма любові — у творчості.

«Кожна тварина, кожна людина любить ПОСТІЙНО, але тільки любов ця звертається на різні предмети, а коли здається, що вона зовсім не любить, любов виливає на Бога або на природу, у словах або письмово...» [2, 176].

Марія Башкирцева писала про те, що створена неправильно, занадто складно, щоб жити довго. Передчуття раннього кінця нерідко відвідувало її, про що вона писала в «Щоденнику»: *«Умерти? Це було б дико, однак мені здається, що я повинна вмерти. Я не можу жити: Я ненормально створена; у мені— безодня зайвого й занадто багато чого бракує; такий характер не може бути довговічним...» [2, 217].*

Її коханий — художник Бастьєн-Лепарж теж був тяжко хворий. Марія розповіла йому про звичай в Україні дарувати милому вишиту сорочку. І перед смертю сама вишила її для нього.

У ранній смерті Башкирцевої, як підкреслюють дослідники її творчості [1], є якийсь природне й мудре завершення долі талановитої дівчини.

Отже, «Щоденник» Марії Башкирцевої — оповідання про формування жіночої особистості. Мова у ньому йде не тільки про боротьбу дівчини проти конформізму суспільства, але й про подолання власної роздвоєності, між «світським» і «творчим Я».

Мистецтво в «Щоденнику» Башкирцевої слугує саморозкріпаченню, саморозкриттю та становленню особистості, до звільнення якої розкриває шлях творчості. «Щоденник» Марії Башкирцевої є незвичайним свідомством ставлення жінки до мистецтва. І в цьому передусім полягає значення твору для світової культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Басманов А. Тлеющий разряд: Памяти Марии Башкирцевой // Башкирцева М. Дневник Марии Башкирцевой : избранные страницы / сост.. подгот. текста, примеч. и вступ, ст. А. Е. Басманова. — М. : Молодая гвардия, 1991. — С. 5–18.
2. Башкирцева М. Дневник Марии Башкирцевой: избранные страницы / сост.. подгот. текста, примеч. и вступ, ст. А. Е. Басманова. — М.: Молодая гвардия, 1991. — 320 с.
3. Кочетов А. В. Щоденник О.В.Дружиніна: типологія жанру, поетика, історико-літературний контекст: Автореф. дис. к-та філол. наук: 10.01.02 / Херсонський державний університет. - Херсон, 2006. – 24 с.
4. Момот Н. М. Щоденник Т.Шевченка як творчо-психологічний та жанровий феномен: Автореф. дис. к-та філол. наук: 10.01.01 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. - Кіровоград, 2006. – 19 с.
5. Цехановська О. Життя як спалах зірки // Зарубіжна література. – 2004. - №4 (356) січень – С.12–14.